

Valsts prezidenta Egila Levita runa, atklājot Latvijas Nacionālā vēstures muzeja starptautisko konferenci “Ar skatu rītdienā. Nacionālo muzeju misija un nākotnes izaicinājumi Baltijas jūras reģionā”

Publicēts: 15.09.2020.

Egils Levits

Labrīt, cienījamie klātesošie!

Konferences dalībnieki!

Godājamais Radiņa kungs!

Latvijas Nacionālā vēstures muzeja darbinieki!

Viesi! Ministra kungs! Deputāti!

Es sveicu jūs vienlaikus arī visas Latvijas vēsturnieku svētkos, jo šodien mēs atzīmējam Latvijas Nacionālā vēstures muzeja simtgadi. Un man ir dažas domas, ko šī simtgade mums nozīmē šodien, simt gadus pēc tam, kad šis muzejs tika radīts.

Starp citu, es ceru, ka arī pārskatāmā nākotnē Latvijas Nacionālais vēstures muzejs atkal būs labs un miļš kaimiņš Valsts prezidenta institūcijai.

Muzeja un Valsts prezidenta institūcijas dzīvei vienā kopīgā ēkā ir liela nozīme. Muzejs ir radies tautas un vēlāk nācijas pašizpratnes, pašrefleksijas un pašapziņas rezultātā, savukārt valsts, kuru šodien šeit pārstāv tās prezidents, ir nācijas pašnoteikšanās gribas rezultāts un piepildījums, bez kā mums nebūtu savas valsts vēstures.

Starp citu, tam, ka mēs vēsturiski esam kaimiņi, ir diezgan prozaisks iemesls. Toreiz, 1920. gadā, kad īsti nebija telpu, kur iekārtot muzeju, saprata, ka Rīgas pili ir daudz vietas. Bet, protams, šai kopā esībai zem viena jumta ir arī simboliska nozīme.

Nācijas kā politiskas kopienas konsolidēšanās pamatā ir vairāki elementi: valoda; kultūra; tradīcijas; vispārējs skats uz pasauli no konkrētas ģeogrāfiskas vietas; bet jo sevišķi visām nācijām ir nepieciešama vienojošā atmiņa. Atmiņas par kopējo vēsturi veido īpašu sabiedrības kopības veidu – likteņkopību.

Neviena valsts nevar pastāvēt bez savas padziļinātās vēsturiskās dimensijas. Vēstures notikumi, to interpretācija veido daļu no valsts identitātes, un es kā jurists saku, ka arī daļu no valsts konstitucionālās identitātes, kas ir ietverta mūsu Satversmē. Tādējādi vēstures apziņa, priekšstats par to, kāda ir bijusi mūsu kopējā vēsture, veido arī daļu no argumentācijas bāzes, kādēļ mēs sakām, ka šī ir mūsu valsts, kādēļ tā mums ir vajadzīga, kā mēs dzīvojam šajā valstī un kāda būs mūsu valsts nākotnē.

Dāmas un kungi!

Vēsture nekad nav gatava un pabeigta, tāpēc arī jums, dārgie vēsturnieki, darba nekad netrūks.

Vēsture ir mūžīgi topoša, un ne vien tāpēc, ka klāt nāk arvien jauni laika nogriežņi, kas arī būs jāizpēta. Tā ir mainīga ne tikai tāpēc, ka tiek atklāti jauni fakti jau senāk atpakaļ notikušajos laika nogriežņos, atklāti jauni priekšmeti un jaunas vēstures liecības. Tā ir mainīga tādēļ, jo katra mūsu vai katra jūsu, vēsturnieku, *pieskaršanās* vēsturei to interpretē.

Katra jauna paaudze nāk ar savu jaunu pieredzi, un šīs paaudzes skats atpakaļ uz savu vēsturi un tās notikumiem *atstāj nospiedumu* tajā, kā vēsture tiek izprasta. Šo es varu salīdzināt arī ar fiziku. Atomfizikā būtībā ir tā, ja mēs kā zinātnieki gribam kaut ko konstatēt, piemēram, kā darbojas zināmas daļiņas, ar šo mērījumu, lai to konstatētu, mēs tās pārmainām. Mums bez pieskaršanās nav iespējams kaut ko konstatēt. Un tieši tāpat to dara vēsturnieki. *Pieskaroties* vēsturei, viņi automātiski atstāj savus pirkstu nospiedumus jeb savas uztveres nospiedumus vēsturē. Tieši šī interpretācija, šī *pieskaršanās* padara citādi izolētu un nesakarīgu, reiz notikušu faktu virknējumu par vēsturi.

Turklāt viens un tas pats vēstures fakts var tikt interpretēts dažādi. Ja interpretācija būs metodoloģiski korekta (un tas ir jautājums par vēstures objektivitāti, pēc kuras mēs varam tikai censties), tā vienmēr atradīsies zināma "patiesīguma lauka" ietvaros. Un šī "patiesīguma lauka" ietvaros tiks veidota mūsu šodienas vēstures uztvere, tiks veidota demokrātiskai sabiedrībai raksturīgais vēstures plurālisms. Mums ir vairāki vēsturnieki, kuri to pašu faktu interpretē dažādi, bet es uzsveru, ka tas ir joprojām "patiesīguma lauka" ietvaros. Šeit mēs varam novilkt diezgan skaidru robežu starp to, kas vēl ir "patiesīguma lauka" ietvaros un kas jau ir aiz tā. To, kas ir aiz tā, mēs esam piedzīvojuši, un to mēs sauc par vēstures viltojumu. Un tādi, protams, ir, bet šī robeža ir skaidra, un arī vēsturniekiem tā ir jānovelk pietiekoši skaidri, lai atšķirtu īsto, pieņemamo vēsturi, kas ar visiem interpretējumiem ir pēc iespējas tuva notikušajiem faktiem, no vēstures viltojumiem. Starp citu, iespējams, ka padomju okupācijas laika viltotā vēsture var atkal kļūt par daļu no mūsu vēstures, un būtu interesanti pētījumi tieši par šiem vēstures viltojumiem.

Tāpēc es vēlreiz gribu uzsvērt, ka skaidrot, interpretēt un apjēgt vēsturi ir tikpat svarīgs vēsturnieku intelektuālā darba lauks kā jaunu vēstures faktu atklāšana.

Dāmas un kungi!

Latvijas Nacionālais vēstures muzejs ir vienīgais tik plaša profila latviešu tautas un Latvijas valsts vēstures glabātājs pasaulē, aptverot arheoloģiju, etnogrāfiju, numismātiku, viduslaiku un jauno laiku vēsturi, kā arī jaunāko laiku vēsturi. Mums ir ieviesies arī jēdziens, ko sauc par mūsdienu vēsturi vai laikmeta vēsturi, un šeit, protams, pārklājas vēsturnieku darba lauks ar politologu darba lauku. Bet, es teiktu, sākot ar vienu paaudzi pirms mums, tas jau ir tipisks vēsturnieku darba lauks. Taču politologi, protams, arī nav izslēgt no tā, un otrādi – vēsturnieks var *ienākt mūsdienās*.

Vienlaikus Latvijas Nacionālais Vēstures muzejs, līdzās citiem nacionālajiem muzejiem, arhīvam un Latvijas Nacionālajai bibliotēkai, ne vien glabā un pēta vēstures faktus, bet ir arī viena no mūsu nozīmīgākajām "atmiņas institūcijām".

Es gribētu uzsvērt, ka atmiņu politika ir legītīma un nepieciešama demokrātiskas valsts politikas sastāvdaļa, un Latvijas Nacionālais

vēstures muzejs ir viens no tās īstenotājiem.

Spogulim, kurā muzejs katrai nākamai paaudzei no jauna rāda tautas un valsts vēsturi, tās attīstības gaitu, ir liela nozīme. Līdzīgi kā cilvēka atmiņa, kas notikušo *izgaismo* ar šodienas *pieredzes starmešiem*, vēstures muzejs kā "atmiņas institūcija" veic ārkārtīgi nozīmīgu darbu – no milzīgā vēstures faktu klāsta tas izvēlas atsevišķus faktus, *izgaismo* tos un padara par daļu no sabiedrības aktuālās domāšanas un pašizpratnes, kas savukārt ietekmē gan indivīda, gan visas sabiedrības aktuālo rīcību.

Spilgts un tikai viens piemērs šim vēstures muzeja darbam ir Latvijas tautas vēsturiskās atmiņas ļoti nozīmīgs pasākums – izstāde "Latvijas gadsimts", kas tapa sadarbībā ar citiem Latvijas muzejiem.

Šī izstāde uzsvēra Latvijas vārda jēgu un spēku, rosināja domāt par to, kā dažādās paaudzēs un vēsturiskās situācijās mainās Latvijas ideja un nozīme, bet visu laiku saglabājot tās sākotnējo kodolu cauri laikiem, cauri dažādām politiskām iekārtām, cauri dažādiem vēsturiskajiem laikmetiem. Jaunās paaudzes vēsturnieki interpretēja autoritārisma un okupāciju režīmus no šodienas – demokrātiskas sabiedrības skatpunkta. Tas ir viņu pienesums tālākai Latvijas vēstures pētniecībai un arī mūsu atmiņu veidošanai. Šī izstāde padziļināja mūsu vēstures priekšstatu un līdz ar to mūsu pasaules uztveri, bet vēl dziļāk – mūsu nacionālās identitātes saturu.

Šo atmiņu politikas virzienu, konkrēti domājot par 20. gadsimta Latvijas vēstures lielajiem un traģiskajiem pagrieziena punktiem, ir ļoti būtiski turpināt. Man šķiet, ka mūsu atmiņu politikai, raugoties uz 20. gadsimtu, būtu jābūt vēl kontrastainākai, spēcīgākai, skaidrākai un drosmīgākai. Protams, tas nav tikai vēstures muzeja, bet visas mūsu vēsturnieku saimes uzdevums.

Es gribētu pieminēt vēl vienu momentu. Apzinoties sevi kā neatņemamu Eiropas sastāvdaļu jau no aizlaikiem, cauri viduslaikiem, jaunajiem laikiem un nesējai vēsturei, mums ir jādod arī savs pienesums Eiropas kopējam vēstures redzējumam.

Tas, pirmkārt, nozīmē to, ka ir jāaizpilda Latvijas vēstures baltie plankumi. Skaties vien, kur gribi – uz Livoniju, Kurzemes–Zemgales hercogisti, uz apgaismības vai romantisma periodu līdz pat jaunlatviešiem, uz I Pasaules karu, uz padomju okupācijas gadiem, tostarp pretestības procesiem pēc II Pasaules kara. Un tā varētu turpināt. Visu laiku mēs saduramies, ka mēs konstatējam neizzinātus, nepietiekami izzinātus Latvijas vēstures slāņus. Taču arī vairāk pētītos vēstures sektoros mēs redzam, ka mums labāk zināma ir tieši politiskā un ekonomiskā vēsture, bet diezgan maz vai nemaz nav pētīta vai nepietiekami pētīta ir attiecīgā laika sociālā un kultūras vēsture.

Tāpēc es īpaši pateicos visiem vēsturniekiem, kuri par spīti valsts finansējuma un mērķtiecīgas valsts vēstures politikas trūkumam pašizliedzīgi ir veikuši savu darbu. Taču nepadarītā arī vēl ir ļoti daudz.

Otrkārt, tas nozīmē Latvijas vēstures noenkurošanu Eiropas vienotā vēstures redzējumā. Tātad pašiem savos pētījumos mums vajadzētu mūsu notikumus Latvijā ietvert arī plašākā Eiropas konteksta tvērumā, tāpat arī veicināt ciešu sadarbību ar citu Eiropas vēstures centru pētniekiem.

Vēl joprojām Eiropas rietumu daļas vēstures priekšstatā (piemēram, franču, beļģu vai angļu) Eiropas austrumu daļas vēsturiskā pieredze ir ietverta ļoti fragmentāri un virspusēji. Tāpēc mums ir jābūt proaktīviem un neatlaidīgiem, lai dotu savu pienesumu un uzlabotu rietumeiropiešu izpratni par Eiropas kopīgo vēsturi, nevis tieši par Austrumeiropas, bet par kopīgo vēsturi, jo tas, ko rietumeiropieši uzskata par Eiropas vēsturi, ir principā Eiropas vidus un Rietumeiropas vēsture ar diezgan virspusēju Austrumeiropas pieredzi šajā kopējā redzējumā. Un šāds kopējs Eiropas vēstures redzējums nav īsti adekvāts, un mums tur ir savs darba lauks. To, ka šis ne pārāk vienpusējais, adekvātais Eiropas kopējās vēstures redzējums ir aktuāls, mēs redzam arī daudzos ikdienas politiskajos, sabiedriskajos un kultūras diskursos Eiropas līmenī.

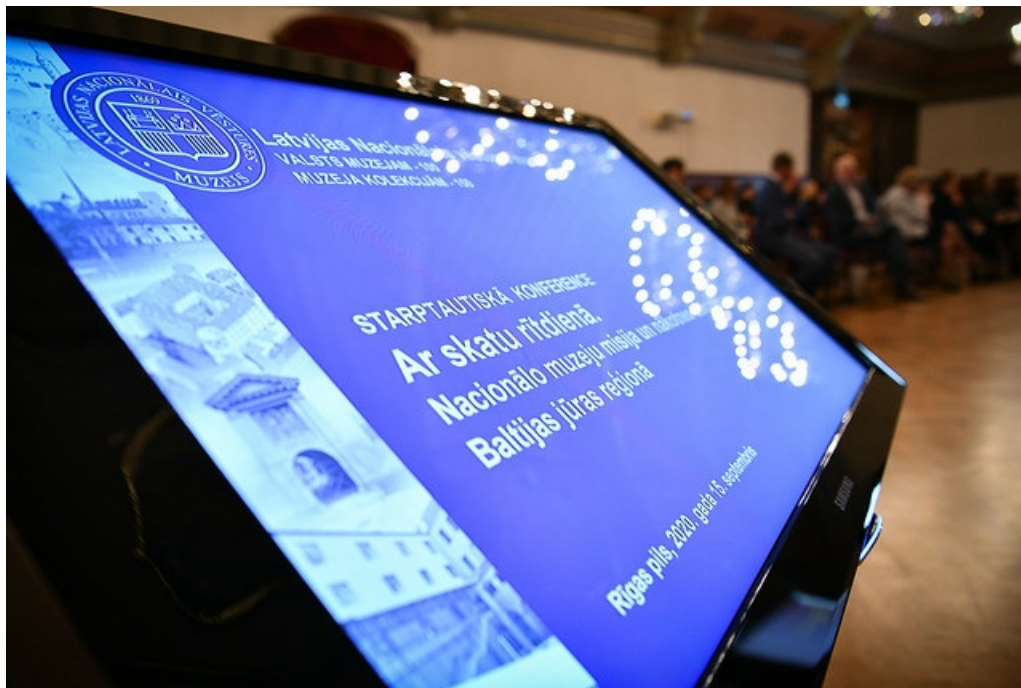
Pilnvērtīgi Latvijas vēstures pētniecība savus uzdevumus varēs pildīt tikai tad, ja Latvijas valstij beidzot būs 21. gadsimtam atbilstoša vēstures un atmiņu politika un tai atbilstošs budžeta finansējums. 50 okupācijas gadus mūsu vēsture tika kropļota un nākamās 30 – nepietiekami finansēta. Pašreizējā kārtība ļauj mums tikt pie labāk izzinātiem vēstures fragmentiem, bet Latvijai kā modernai un nobriedušai valstij, kā nobriedušai nācijai ir vajadzīga kopaina. Tas jāapzinās gan šai, gan arī nākamajām valdībām, jo, kā jau sākumā teicu, vēsture nekad nav gatava, tā visu laiku turpina tapt.

Godātie vēsturnieki! Dāmas un kungji!

Jo dziļāk kādas nācijas atmiņa iesniedzas pagātnē, jo tālāk šī nācija spēj ieraudzīt savu gaitu nākotnē. Jūsu pagātnes izziņas darbs vienlaikus ir ieguldījums arī mūsu nākotnē.

Nobeigumā gribu teikt, ka es ar nepacietību gaidu, kad Latvijas Nacionālais vēstures muzejs atkal būs Rīgas pilij mīļš kaimiņš.

Paldies jums par darbu! Vēlreiz sveicu jūs šajā nozīmīgajā jubilejā!

<https://www.president.lv/lv/jaunums/valsts-prezidenta-egila-levita-runa-atklajot-latvijas-nacionala-vestures-muzeja-starptautisko-konferenci-ar-skatu-ritdiena-nacionalo-muzeju-misija-un-nakotnes-izaicinajumi-baltijas-juras-regiona>